

რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის შეზღუდულობა COVID-19 პანდემიის პირობებში

რევაზ გველესიანი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი

ირინა გოგორიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის დოქტორი

ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემათა მეცნიერული განხილვის საფუძველზე მიღებულ შედეგებს ვერც ერთი პოლიტიკოსი გვერდს ვერ აუვლის როგორც მიზნების ფორმირების, ასევე მათი მიღწევის საშუალებების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებისას. ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემების მეცნიერულად გადაჭრის შედეგი ცოდნის სახით გვეძლევა შემდეგ საკითხებზე:

- თუ რა სახის დამოკიდებულება დასახულ ეკონომიკურ-პოლიტიკურ მიზნებს შორის;
- რა ინსტრუმენტებს ვფლობთ ამ მიზნების მისაღწევად;
- რა თანხლები მოვლენები მოჰყვება ცალკეული ინსტრუმენტის გამოყენებას;
- გადაწყვეტილების მომზადებისა და მიღების ლოგიკიდან გამომდინარე რა დამხმარე საშუალებების გამოყენება შესაძლებელი დასახული მიზნების მისაღწევად.

რამდენადაც ამგვარი ცოდნა პოლიტიკოსის აზრით სანდოობის გარკვეული ხარისხით სარგებლობს, ამდენად იგი მას იყენებს კიდევ თავისი მოქმედების მომზადების პროცესში. მის წინაშე (გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებული დამატებითი პრობლემის სახით) წამოიჭრება ხოლმე საკითხი იმის თაობაზე, თუ რამდენად შესაძლებელია ასეთი ცოდნის მიღება და მისი შეფასება.

საკვანძო სიტყვები: რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და ინსტრუმენტები, წესრიგის პოლიტიკა, გადაწყვეტილებების მიღება, გადაწყვეტილებების გამტარებლობა, COVID 19 პანდემია

ჰერბერტ გირშმა (Giersch, 1961/90, გვ. 22) იდეალურად რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკა შემდეგნაირად დაახასიათა: „...პოლიტიკა, რომელიც ორიენტირებულია მიზანთა გლობალური, კარგად გააზრებული და შინაგანად გაწონასწორებული სისტემის განხორციელებაზე, რომელიც წარმატების იმ უმაღლეს დონეს გვიჩვენებს, რისი მიღწევაც შესაძლებელია არსებულ გარემოებებში“.

მოცემული განსაზღვრება ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებებს იმ ლოგიკის საფუძველზე წარმოგვიდგენს, რომელიც ტრადიციულად ეკონომიკურ მოძღვრებას ახლავს. ამ ლოგიკის მიხედვით უნდა არსებობდეს აუცილებელი მახასიათებლები, რომლებიც გადაწყვეტილების ელემენტების ანალიზსა და მათ შედარებას რეალურ შესაძლებლობებთან მისაღწევს გახდის.

ობიექტურ რაციონალურობაზე ორიენტირებული გეგმის არჩევა არ ნიშნავს იმას, რომ ინტერვენციის წესები და დაგეგმვის ჯერ კიდევ გასაანალიზებელი საფეხურები „იდეალთან“ მიახლოების საშუალებად მივიჩნიოთ. ასეთი რამ შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ პრინციპულად შეუმოწმებადი ვარაუდის საფუძველზე. ამ შემთხვევაში უნდა დაგვეშვა, რომ გადაწყვეტილების საფუძველთა ყოველი გაფართოება აუცილებლად აუმჯობესებს გადაწყვეტილების მიღებას, და როგორც წესი, „იდეალთან“ გვაახლოვებს. ასეთი ვარაუდი ერთობ ბუნდოვანია და არ სა-

ბუთდება. ობიექტური რაციონალურობის მოთხოვნაზე ორიენტირება აუცილებელია იმისათვის, რომ:

- უკეთ შევძლოთ იმ საზღვრების იდენტიფიცირება, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელია არსებული ცოდნის საფუძველზე ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემების გადაწყვეტა;
- სისტემური მიდგომის საფუძველზე გამოვსახოთ გადაწყვეტილების მომზადებისა და მიღების დამხმარე საშუალებები, რომლებიც მათი შეზღუდულობის გამო ყოველთვის სუბიექტურად რაციონალურია.

რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის დამახასიათებელი თავისებურებები

რაციონალურობის განსაზღვრებიდან გამომდინარე მიზანთა სისტემა „გლობალური“ უნდა იყოს. ეს ასეა რადგან ეკონომიკური პოლიტიკისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მიზნებს შორის უამრავი ვერტიკალური და ჰორიზონტალური დამოკიდებულება არსებობს. თუ ეს მოთხოვნა არ გავითვალისწინებთ, მაშინ წინასწარ იქნება დაპროგრამებული გაუაზრებელი მოქმედების შედეგებთან დაკავშირებული ცდომილებები. ამიტომაც რეალურ სიტუაციაში ყოველთვის არსებობს იმის რისკი, რომ მოქმედების გარკვეული შედეგები გაუთვალისწინებელი დარჩება. ამავე დროს იმის მცდელობა, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის ყველა ინდივიდუალური გადაწყვეტილება მიზანზე ყველასთვის მისაღები ზემოქმედებისკენ მივმართოთ - ძალზე ხანგრძლივი და ძვირადღირებული პროცედურა იქნება. შესაძლოა, უფრო მისაღები და შემამსუბუქებელი საშუალება იყოს ის, რომ გადაწყვეტილების პროცესი მრავალსაფეხურიანი გავხადოთ. ამისათვის კი აუცილებელია გრძელვადიანი კრიტერიუმი, რომელიც საშუალებას მოგვცემს მოქმედების ესა თუ ის შესაძლებლობა წინასწარ ავირჩიოთ. სწორედ ამას ნიშნავს კონცეფციის მიმართ კონფორმულობა. იგი გულისხმობს, რომ ჩამოყალიბებულია ეკონომიკური პოლიტიკის ისეთი კონცეფცია, რომელიც გლობალურ საზოგადოებრივ მიზნებთან დამოკიდებულებაში ეკონომიკის, როგორც ქვესისტემის ფორმირებისა და სტატუსის თაობაზე საკმაოდ გრძელვადიან პოლიტიკურ კონსენსუსს ემყარება. ამგვარი კონცეფციის განვითარება და მისთვის ხანგრძლივი არსებობის პირობების უზრუნველყოფა წესრიგის გლობალური პოლიტიკის ამოცანაა. იგი აუცილებლად რაციონალურობის მოთხოვნას უნდა აკმაყოფილებდეს (გველესიანი, გოგორიშვილი, 2018, გვ.148). რაკი რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრების ელემენტები „კარგად გააზრებული“ და „შინაგანად გაწონასწორებულია“, შესაძლებელი ხდება მიზნებს შორის დამოკიდებულებების სათანადოდ გათვალისწინება. კარგად გააზრებული (თანმიმდევრული) ეკონომიკური პოლიტიკის ჩამოყალიბება, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვს, რომ სწორად შევაფასოთ მიზნებს შორის კონფლიქტები და ანტინომიები თავიდან ავიცილოთ. სისტემის ელემენტები შინაგანად გაწონასწორებულია თუ ნაპოვნია ერთმანეთთან კონკურენციაში მყოფ მიზნებს შორის მაქსიმალურად შესაძლებელი კომპრომისი. ამისათვის კი საჭიროა, რომ ცალკეული მიზანი მხოლოდ გარკვეულ დონეზე იქნეს რეალიზებული. ეს საშუალებას გვაძლევს, რომ მიზანთან შემდგომი მიახლოების დამატებითმა ხარჯებმა შესაძლო პოზიტიური გვერდითი მოვლენების ჩათვლით არ გადაფაროს მისი რეალიზებით მიღებული უკუგება. ასეთი რამ მოსალოდნელია, რადგან საშუალებათა გამოყენება ყოველთვის დაკავშირებულია, როგორც რესურსების დანახარჯებთან (პირდაპირი ხარჯები), ისე „კონკურენტ მიზნებზე“ შესაძლო ნეგატიურ ზემოქმედებებთან (არაპირდაპირი ხარჯები). ამავე დროს, საშუალებათა სხვა-

დასხვა კომბინაციებიდან ისეთი უნდა შევარჩიოთ, რომელიც დასახულ მიზანთან დამოკიდებულებაში ყველაზე მეტ სარგებელს მოგვცემს. ამგვარი პრაგმატული გადაწყვეტილება კი მიზნის ოპერაციონალიზების გარდა ზემოქმედებებისა და გვერდითი მოვლენების ცოდნასაც გულისხმობს. მათ შესახებ ინფორმირებულობა კი იგივე არ არის, რაც ღირებულებების შეფასების პრობლემა. ის პოზიტიური ცოდნის მიღების პრობლემა და მეცნიერული პროგნოზირების ამოცანაა. ეს კი შემეცნების საგნის სტრუქტურიდან გამომდინარე შესაძლებელია მხოლოდ ნაწილობრივ გადაწყდეს. ასეთ გადაწყვეტას გრძელვადიან შედეგებზე პრეტენზია არ ექნება. ცოდნის მიღების პრობლემას შეფასების პრობლემაც ემატება, როცა საქმე ეხება საშუალებებსა თუ საშუალებათა კომბინაციებს შორის შედარებას. იგი ეკონომიკური პოლიტიკის ხარჯებისა და სარგებელის ანალიზთან არის დაკავშირებული.

ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა წარმატებით განხორციელება გულისხმობს, რომ იდეალურ შემთხვევაშიც კი უნდა ამოვიდეთ არა გარანტირებული, არამედ სავარაუდო პოლიტიკური შედეგებიდან. ასეთი ვარაუდი კი მიუხედავად მისი სუბიექტური ხასიათისა, არ უნდა წარმოადგენდეს პრობლემის შეუსაბამო გამარტივებას. სწორედ ეს არის ეკონომიკურ პოლიტიკაში გადაწყვეტილების მიღების ხელოვნება.

ამრიგად, წარმატების ხარისხი დამოკიდებულია არა გამოყენებული თეორიების რაოდენობაზე, არამედ ეკონომიკური პოლიტიკის კონკრეტული გამტარებლის სტრატეგიულ მდგომარეობაზე. აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია:

- ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილების უამრავ გამტარებელს შორის კოორდინაციის პრობლემა;
- იმ ინდივიდებისა და საზოგადოებრივი ჯგუფების ზეგავლენა, რომლებიც მნიშვნელოვან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძალაუფლებას ფლობენ;
- ეკონომიკური სუბიექტები, რომელთა ქცევამაც ზეგავლენა უნდა განიცადოს, ეკონომიკური პოლიტიკის ზემოქმედების მოლოდინის საფუძველზე მოღვაწეობენ (Streit, 2005, გვ. 350).

მაქსიმალური წარმატების მიღწევა მიზანთან მიახლოების ხარისხის მიხედვით ხდება. მიზნის ოპტიმიზაცია კი რეალური შესაძლებლობების საფუძველზე რაციონალურობის პრინციპთან ჰარმონიზების საშუალებასაც გვაძლევს. თუ მიზნის ოპტიმიზაციისას პრობლემის საუკეთესოდ გადაწყვეტას ვცდილობთ, მაშინ არეალის სწორი ამორჩევის შემთხვევაში ითვლება, რომ პრობლემა დამაკმაყოფილებლადაა გადაჭრილი. ამასთან, მიზნის „ცვლადი“ იმ არეალშია, რომელიც შემოსაზღვრულია მისი მიღწევის ყველაზე დაბალი და ყველაზე მაღალი დონეებით. ასევე შესაძლებელია, რომ არეალს მიზნის მიღწევის აღნიშნული დონეების კომბინაციის სახე ჰქონდეს. რაციონალურობის პრინციპიდან გამომდინარე შესაძლებელია დამაკმაყოფილებელი და საუკეთესო შედეგების გაერთიანება. რაციონალური მოქმედების შეზღუდულობის გათვალისწინებით მისაღებია პრობლემის გადაწყვეტაზე პრეტენზიის შერბილება. გადაწყვეტილების გამტარებელს გადაწყვეტილების მიღების ველი ესაჭიროება. კონკრეტულ შემთხვევაში, რაც უფრო მცირედ ფასდება ამგვარი ველის სწორად ჩამოყალიბების შესაძლებლობა, მით უფრო სავარაუდოა, რომ მიზნის და სიტუაციის შესაბამისი ფორმულირებები მივიღოთ.

ეკონომიკური პოლიტიკის სუბიექტის მიერ წინასწარ მართვის შედეგების გამოცნობა, ეკონომიკური პოლიტიკის მოვლენას ენდოგენურ ელემენტად აქცევს. ეს მართვის მცდელობას (პოლიტიკის რეაქცია) არა მარტო სტიმულს აძლევს, არამედ სუბიექტი მას ნაწილობრივ წინასწარ ჰქვრეტს კიდევ. ზემოქმედების პროგნოზის შემთხვევაში უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეკონომი-

კური სუბიექტები მართვის მცდელობებზე (ისტორიული ნიმუშების მიხედვით) მექანიკურად რეაგირებენ. ამ შემთხვევაში პრაქტიკულ ეკონომიკურ პოლიტიკასთან ერთად იცვლება ქცევის ძველი წესებიც. სწორედ ამაშია იმ შეზღუდვის არსი, რომელიც ამ სახის რეაქციაზე დაწესებული (ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებათა იმ მოდელებში, რომლებსაც საფუძვლად უდევს რაციონალური მოლოდინის თეორია (Lucas, 1976).

ზემოქმედების პროგნოზის შედგენისას შეზღუდვა, უპირველეს ყოვლისა, მიმართულია დამკვიდრებული მაკროეკონომიკური მოდელის გამოყენების წინააღმდეგ (ეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევის გათვალისწინებით). განვითარებულ ქვეყნებში (გლობალური კრიზისის დაწყებამდე) ამგვარი მცდელობები არსებითად ეკონომიკური პოლიტიკის „რუტინას“ დაუახლოვდა. ამან საგრძნობლად გაზარდა კერძო ეკონომიკური სუბიექტების შესაძლებლობა, რომ მათ პრაქტიკული ეკონომიკური პოლიტიკისა და მის შედეგების თვალსაზრისით გარკვეული გამოცდილება დაეგროვებინათ. ამის საფუძველზე მათ ჩამოაყალიბეს რაციონალური მოლოდინის ტენდენციები (Gäfgen, 1986, გვ.5). მაგალითად, მათ მიიღეს გამოცდილება იმის შესახებ, რომ ეკონომიკის (ბიზნეს აქტივობის) გაჯანსაღების ღონისძიებებს ინფლაციური შედეგები მოჰყვება. ეს იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფოს მიერ გააქტივებული მოთხოვნის ზრდა (თუ მისი ნაწილობრივი განეიტრალება არ მოხდა) როგორც წესი, უარყოფითად მოქმედებს, როგორც სასაქონლო ისე შრომის ბაზარზე. ეკონომიკური პოლიტიკის აქტივობის დაქვეითება ინვესტირებს აფრთხობს, რაც დაქვეითებას კიდევ უფრო აჩქარებს. ამის დასტურია ინვესტიციების, წესად ქცეული, საგადასახადო სტიმულირება. რაციონალურ მოლოდინის შემთხვევაში არსებობს იმის საფრთხე, რომ სტაბილიზაციის პოლიტიკამ ხელშემწყობი გარემოებების ეფექტიანობა შეამციროს ან/და ისინი კონტრპროდუქტიული გახადოს.

ასე, რომ რაციონალური ჰიპოთეზების ან/და რაციონალური მოლოდინის ტენდენციათა ემპირიული მნიშვნელობა თუ აბსოლუტურად გაუგებარი არა, ძალზე საკამათო მაინც არის (Schiller, 1978; Kirchgässner, 1985; Gäfgen, 1986). ამ მხრივ გასათვალისწინებელია, რომ ა) მართვის ცოდნა კერძო ეკონომიკურ სუბიექტებს შორისაც ვრცელდება; ბ) მათ უნარი შესწევთ შეაფასონ ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების პროცესი და გ) აქედან გამომდინარე, შესაძლებლობებზე წინასწარ შემუშავებული პოზიციებით იმოქმედონ. ამ პირობებს, რა თქმა უნდა, ეკონომიკური პოლიტიკის ამოცანების ყველა სფერო ერთნაირად ვერ დააკმაყოფილებს. ამავე დროს, მოლოდინის ფორმირების პროცესს ერთჯერადი ან ხელისუფლების მიერ პერიოდულად განხორციელებული ინტერვენციები აფერხებს. მიუხედავად ამისა, რაციონალური მოლოდინის არგუმენტი მნიშვნელობას მაინც ინარჩუნებს. როგორც კი გავითვალისწინებთ, რომ კერძო ეკონომიკური სუბიექტები ცდილობენ წინასწარ განჭვრიტონ პოლიტიკური გადაწყვეტილებები და მათგან გამომდინარე შედეგები, მაშინვე საექვო ხდება მათი ქცევის სტაბილურობა. ეკონომიკური პოლიტიკისათვის ეს იმას ნიშნავს, რომ საბაზისო ცოდნა (რომელიც „რუტინასთან“ შედარებით ისედაც მწირია) მართვის ერთჯერადი თუ არარეგულარული მცდელობების შემთხვევაში კიდევ უფრო მცირდება.

ადამიანები საზოგადოდ თავიანთი წარმატებისა თუ წარუმატებლობის გამოცდილებაზე სწავლობენ. ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვასთან დაკავშირებით გონივრულია, რომ ახალი გადაწყვეტილებების მომზადების პროცესში, როგორც პოზიტიური, ასევე ნეგატიური გამოცდილება გავითვალისწინოთ. ეს კი წინასწარ გულისხმობს იმას, რომ წარსულში გატარებული ეკო-

ნომიკური პოლიტიკა არის კრიტიკულად გასაანალიზებელი. ეს არის ერთადერთი გზა იმის გასაგებად, თუ:

- რამდენად მოხერხდა დასახული მიზნის მიღწევა;
- დაგვიანებით ხომ არ გაირკვა, რომ ამა თუ იმ მიზნის მიღწევა შეუძლებელია;
- ეკონომიკური პოლიტიკის პროგრამა ნაწილობრივ ანდა მთლიანად მცდარ საფუძველს ხომ არ ემყარებოდა;

• რა ფაქტობრივი პირდაპირი და არაპირდაპირი დანახარჯები გამოიწვია პროგრამის რეალიზებამ;

- რატომ მოხდა პროგრამის მხოლოდ ნაწილობრივი რეალიზება;
- რამდენად დააზიანა ეკონომიკური პოლიტიკის კონკრეტული გეგმა სხვა ეკონომიკურ სუბიექტთა მოქმედებამ და რეაქციებმა (გველესიანი, გოგორიშვილი, 2018, გვ.164-165).

აღნიშნული საკითხები სისტემურად და მიუკერძოებლად უნდა შეაფასონ დამოუკიდებელმა საექსპერტო ინსტანციებმა. განვითარებულ ქვეყნებში გადაწყვეტილებათა გამტარებლები, როგორც მათი პუბლიკაციებიდან ირკვევა ხოლმე, წარუმატებლობის პოლიტიკურ მიზეზებს ნაკლებად ეხებიან. საპირისპირო მდგომარეობა გვაქვს განვითარებად ქვეყნებში. ამასთან, გადაწყვეტილების გამტარებელთა მოკლევადიან პერიოდებში შეცვლა გამოცდილების პროცესის წყვეტას იწვევს. ჩვეულებრივ, არც იმის მოლოდინი უნდა გვქონდეს, რომ ოპოზიცია მოგვაწვდის სიტუაციის ობიექტურ ანალიზს (თუმცა კონტროლის ფუნქცია მას ეკისრება). როგორც საკანონმდებლო, ასევე აღმასრულებელი ხელისუფლება უნდა ცდილობდეს ისეთ ორგანოდ წარმოგვიდგეს, რომელიც ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირებაში არსებით მონაწილეობას ღებულობს და შესაბამისად ყველაფერზე პასუხისმგებელი. ამასთან, წინა საფეხურზე უნდა წამოვიწიოთ პასუხისმგებლობის საკითხი ინსტიტუციების ეფექტიან მუშაობასთან დაკავშირებით. აუცილებელია, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის მრჩეველები, ექსპერტები და მოწვეული სპეციალისტები თავიანთ წილ პასუხისმგებლობას ინაწილებდნენ.

შედეგის კონტროლის თვალსაზრისით ზემოთ ჩამოყალიბებული საკითხები ორ სფეროდ იყოფა:

- ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა განხორციელების დამატებითი ანალიზი და ხარჯებისა და სარგებლის დამატებითი ეკონომიკურ-პოლიტიკური ანალიზი;

პირველი სფერო განიხილავს იმას თუ რა და როგორ იქნა მიღწეული. მეორე სფეროს ძირითადი საკითხია ვისთვის და რამდენად ამართლებს მიღებული სარგებელი გაწეულ დანახარჯებს.

რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგები COVID-19 პანდემიის პირობებში

COVID-19 პანდემიის პირობებში რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის მიზანს უნდა წარმოადგენდეს საქართველოს ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის განვითარება-დივერსიფიკაცია შიგა ბაზრის მოთხოვნათა მაქსიმალური დაკმაყოფილების მიმართულებით. დაქვემდებარებული მიზანი ამ შემთხვევაში ეკონომიკური უსაფრთხოების სფეროს გაფართოებაა სამომხმარებლო დანიშნულების საქონლისა და მომსახურების განვითარების საფუძველზე. ამავდროს მნიშვნელოვანია პანდემიის პროცესების საზოგადოებრივ ცნობიერებაზე ზემოქმედების თეორიული და პრაქტიკული საკითხების კვლევა ინტერდისციპლინარულ დონეზე. როგორც

ნობელიანტი რობერტ შილერი მიგვითითებს, ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფებზე ზემოქმედებასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული როლი სასწავლო-საგანმანათლებლო სფეროს განეკუთვნება. ამ მხრივ აუცილებელია მობილური ჯგუფების შექმნა და მოსახლეობის გაცნობიერება ეკონომიკური განვითარების მიმართულებებისა და პანდემიასთან ბრძოლის ეფექტიან საშუალებებთან დაკავშირებით.

დღეს, როგორც ყოველთვის, ინფლაცია აქტუალური პრობლემაა. კრიტიკული, მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც ფასების ზრდას განაპირობებს - მოგებების ზრდის ბუმი - მნიშვნელოვან წილად მხედველობის არედან ამოვარდნილია. 2021 წელს არასაფინანსო მოგების მარჯამ აშშ-ში მიაღწია ისეთ დონეს, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ არ ყოფილა. ომის დასრულებამ წარმოების უცარი რესტრუქტურისაგან მოითხოვა. ამ პროცესმა წარმოქმნა ე. წ. „ვიწრო ადგილები“. სწორედ იმის მსგავსი, რომელიც პანდემიამ გააჩინა. როგორც წარსულში, ისე დღესაც საბაზრო ძალაუფლების მქონე მსხვილმა კორპორაციებმა გამოიყენეს ზემოგების მისაღებად მიწოდებაში არსებული პრობლემები. ი. ვებერი აღნიშნავს, რომ 2021 წლის მიწურულს ფსს-მ „არწივის კლანჭები“ გამოაჩინა მის მიერ დაკავებულმა პოზიციამ მნიშვნელოვნად შეზღუდა ფულადი სტიმულები, მაგრამ ვერ გამოასწორა მიწოდებათა ჯაჭვის პრობლემები (Weber, 2021). დღევანდელ პირობებში საჭიროა სერიოზული მსჯელობა და აქტივობა ფასებზე სტრატეგიული კონტროლის შესახებ, როგორც ეს მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ განხორციელდა. ინფლაციასთან დაკავშირებით ეკონომისტებში აზრი ორად გაიყო. ერთი ჯგუფი ამტკიცებს, რომ შეწყობის საფუძველი არ არსებობს და ინფლაცია მალე თავისით გაქრება, მეორე ჯგუფი ეკონომიკურ პოლიტიკაში ფისკალური შეზღუდვებისა და საპროცენტო განაკვეთების ამალღების რეკომენდაციებს გვაძლევს. არსებობს მესამე ვარიანტიც, მთავრობებს ძალუძთ ინფლაციის მასტიმულირებელ კონკრეტულ ფასებზე ტარგეტირების რეჟიმის დაწესება. ეს უნდა მოხდეს მკაცრ ეკონომიაზე გადასვლის სანაცვლოდა (რასაც შესაძლებელია რეცესია მოჰყვეს). თეთრი სახლის ეკონომიკურ კონსულტანტთა საბჭო ვარაუდობს, რომ დღევანდელი ინფლაციის საუკეთესო ისტორიული ანალოგიაა მეორე მსოფლიო ომის შედეგები. ორივე შემთხვევაში გვაქვს არაკლებადი მოთხოვნა საოჯახო მეურნეობებში არსებული მაღალი დანახოვების გამო. მეორე მსოფლიო ომის დროს ეს იყო შემოსავლების ზრდისა და ნორმირების შედეგი, ხოლო დღეს ეს არის სტიმულებისა და ზოგიერთი სფეროს გამოთიშვის რეზულტატი. ორივე შემთხვევაში მიწოდებათა ჯაჭვი დარღვეული აღმოჩნდა. როგორც ი. ვებერი აღნიშნავს ომის შემდგომი ინფლაცია უალტერნატივო არ ყოფილა.

ფასებზე კონტროლთან დაკავშირებით საკითხის გადაწყვეტა შემდეგნაირად იყო შესაძლებელი: ან უნდა ერთი გადაწყვეტილებით მოესპოთ კონტროლი (როგორც ამას აშშ-ში დემოკრატები, რესპუბლიკელები და მსხვილი ბიზნესი მოითხოვდა) ან კიდევ კონტროლი ფასებზე ომის შემდგომ ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში მომხდარიყო. აღსანიშნავია, რომ მეოცე საუკუნის ყველაზე თვალსაჩინო მეცნიერები, მათ შორის: პოლ სამუელსონი, ირვინგ ფიშერი, ფრენკ ნაითი, საიმონ კუზნეცი, პოლ სუიზი, უესლი მიტჩელი და ამერიკის ეკონომიკური ასოციაციის 11 ყოფილი პრეზიდენტი გაზეთ New York Times-ში ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებს მოუწოდებდნენ ფასებზე კონტროლი გაეგრძელებინათ. მათ მიერ მოყვანილი არგუმენტები ფასების კონტროლთან მიმართებაში მისაღებია და გამოყენება უნდა ჰპოვოს დღევანდელ სიტუაციაშიც. მათი მტკიცებით, მანამდე სანამ მიწოდება „ვიწრო ადგილებიდან“ არ დააკმაყოფილებს მოთხოვნას უნდა გაგრძელდეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საქონლის ფასებ-

ზე კონტროლი, იმისათვის, რომ არ მოხდეს ფასების სწრაფი ზრდა. ამ მოწოდებას შეუერთდა ომის დროს ფასებზე კონტროლის „მეფე“ ჯონ კენნეტ გელბრეიტი. იგი ამბობდა, რომ ეს შეაჩერებს ინფლაციას არა იმაზე უფრო მეტად, ვიდრე ამას რომელიმე ეკონომისტი ვარაუდობს, ამავდროულად შეიქმნება ბაზა და მოვიგებთ დროს აუცილებელი ღონისძიებებისათვის. იგი განმარტავდა, რომ „ფასებზე კონტროლის როლს“ სტრატეგიული მნიშვნელობა ექნებოდა.

დღეს კვლავ აღმოცენდა არჩევანის აუცილებლობა ზემოგებების ზრდის (რომელსაც ფასების ზრდამდე მივყავართ) მოთმენასა და მაქსიმალური სიზუსტით შერჩეული ფასების ნაკრებზე კონტროლის დაწესებას შორის. ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი იყო საქართველოს პრემიერ მინისტრის ირაკლი ღარიბაშვილის გადაწყვეტილება სააფთიაქო სფეროში სამკურნალო საშუალებათა ფასების რეგულირებასთან დაკავშირებით.

ამასთან, გასათვალისწინებელია ეკონომიკური მიმომხილველის ადამ ტუზის მითითება (Tooze, 2022), რომ ნებისმიერი განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნის ეკონომიკის „იზოლაციასა“ და დარგობრივი სტრუქტურის ყოველმხრივი განვითარების პროცესს არ შეუძლია არც ერთი თანამედროვე ქვეყანა გამოიყვანოს მოგზაურობის, საქონლის, მომსახურებისა და ფინანსების გლობალური ქსელიდან.

დასკვნა

აღსანიშნავია, რომ დღეს არა მარტო საქართველოში არამედ მთელ მსოფლიოშიც ძალზე გაჭირდა რაციონალური (ან მასთან დაახლოებული) პოლიტიკის როგორც შემუშავება, ასევე მისი გატარება. უფრო მეტიც, ეკონომისტების უმრავლესობა დღეს ზედმეტ სიფრთხილეს იჩენს საკუთარი მოსაზრებების გამოთქმასთან დაკავშირებით. ჯერ-ჯერობით არ არის ჩამოყალიბებული კონკრეტული „საგზაო რუქა“ პანდემიიდან გამოსვლისა და მისი შედეგების ლიკვიდაციასთან დაკავშირებით.

ამ თვალსაზრისით გვსურს გამოვყოთ რიგი გარემოებები, რომელთა მოქმედებაც ხელს უშლის რაციონალური აზროვნების, ქცევის და არსებულ შესაძლებლობათა გამოყენებას. გლობალური რაციონალიზმის დამაბრკოლებელი პროცესები ეყრდნობა:

- მსოფლიო საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ნიჰილიზმს, აგრესიასა და ნაციონალურ საზოგადოებრივ ღირებულებათა სისტემების ძალისმიერი მეთოდებით ტრანსფორმაციის მცდელობებს;

- წინააღმდეგობას, რომელიც ეკონომიკური პოლიტიკის მეთოდური ნორმების პოზიტიური კვლევებისა და მათ საფუძველზე ნორმატიულ გადაწყვეტილებათა მიღების შესაძლებლობების დეფიციტმა წარმოშვა. COVID-19 პანდემიამ გამოავლინა დემოკრატია და რაციონალიზმს შორის არსებულ წინააღმდეგობათა (როგორც ეკონომიკური პოლიტიკის მეთოდურ ნორმებს შორის არსებული) კონკრეტული პრობლემები, მაგრამ არ არის მოძიებული როგორც თეორიულ, ასევე პრაქტიკულ დონეზე მათი გადაწყვეტის ეფექტიანი ინსტრუმენტები;

- სიმეტრიული ინფორმაციის სიმწირეს, რაც ერთმნიშვნელოვნად ვლინდება მეცნიერების, პოლიტიკური ძალაუფლებით აღჭურვილ პირთა და მსოფლიოში ცნობილ ბიზნესმენტა ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებებში;

- და ბოლოს, მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ძალაუფლების მქონე ინტერესთა ჯგუფების შეუთანხმებელ და არაორგანიზებულ მოქმედებებს.

განსაკუთრებულ შემოთავაზებას იწვევს მსოფლიოში დაწყებული აგრესიული, ნაწილობრივ უმართავი ეკონომიკური ტენდენციები, რომელიც ვლინდება ტრადიციულ ლოგისტიკურ, საწარმოო და სასაქონლო ღირებულებათა ჯაჭვის შესუსტებასა და რიგ შემთხვევებში წყვეტაში. ამ მხრივ აქტუალური გახდა ყველა ქვეყნისათვის სტრუქტურულ (სექტორულ და რეგიონულ) პოლიტიკაზე აქცენტირება. განსაკუთრებით ეს ეხება მცირე ღია ეკონომიკის მქონე განვითარებად და საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ ქვეყნებს, რომლებიც ჯერ რეალურად სრულყოფილად არ არიან ინტეგრირებული ეკონომიკურ და რეგიონულ გაერთიანებებში. რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი შედეგი, რომელიც თანხვედრაში იქნება მსოფლიოში მიმდინარე ტენდენციების ძირითად ტრენდთან არის ინტელექტუალური პროდუქტებისა და მომსახურების წარმოების დამკვიდრება.

ლიტერატურა:

1. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. გადაწყვეტილებების მიღების ტექნოლოგია ეკონომიკურ პოლიტიკაში, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2018, 233 გვ.
2. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პრობლემები და მათი დაძლევის შესაძლებლობები, ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, ტომი VIII, №4, თბილისის უნივერსიტეტი, თბ., 2015, გვ. 34-45.
3. გველესიანი რ., რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკა და მისი დაგეგმვის სტრუქტურა, ჟურნ. „ახალი ეკონომისტი“ № 4, თბილისი, „ლოი“, 2013, გვ. 13-20.
4. გოგორიშვილი ი., გველესიანი რ. პროგრესი - სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკისა და საწარმოთა სამეწარმეო პოლიტიკის ცვლილების მამოძრავებელი ძალა, III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“ მასალები, თსუ გამომცემლობა თბ., 2018, გვ.93-97.
5. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა, წიგნი I, მეორე გამოცემა, „უნივერსალი“, თბ. 2012, 246 გვ.
6. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა, წიგნი II, მეორე გამოცემა, „უნივერსალი“, თბ. 2012, 305 გვ.
7. Gvelesiani R., Gogorishvili I. The Basic Problems for the Realization of the Concept of Economic Policy. XII International Conference on Economics and Management, International Science Index, Vol. 8. No:11; November 10-11, 2014, Madrid, Spain, p. 532-535.
8. GAETGEN, G. (1986), Komplexitaet und wirtschaftspolitisches Handeln – Anmerkungen zur Krise der theoretischen Wirtschaftspolitik; in R. KAPPEL. (Hrsg.): Im Spannungsfeld von Wirtschaft, Technik und Politik (Festschrift fuer Bruno Frisch), Muenchen, S.435-452.
9. GIERSCH, H. (1961), Allgemeine Wirtschaftspolitik (Erster Band: Grundlagen), unveraenderter Nachdr., Wiesbaden, 1990.
10. KIRCHGAESSNER, G. (1985), Ist „rationale“ Wirtschaftspolitik moeglich? – Zu den Auswirkungen der Theorie rationale Erwartungen und der oekonomischen Theorie der Politik auf die Theorie der Wirtschaftspolitik. Konjunkturpolitik 31, S.209-237.
11. LUCAS JR., R.E. (1976), Econometric Policy Evaluation – A Critique; in K. BRUNNER und A.H. MELTZER (Hrsg.): The Philips Curve and Labor markets, Amsterdam u.a. S.19-46.
12. STREIT, M. E. (2005), Theorie der Wirtschaftspolitik, 6. Auflage, Stuttgart.
13. SCHILLER, R. J. (1978), Rational Expectations and the Dynamic Structure of Macroeconomic Models. Journal of Monetary Economics 4, S. 1-44.
14. Weber, I. (2021), Could strategic price controls help fight inflation?. <https://www.theguardian.com/business/commentisfree/2021/dec/29/inflation-price-controls-time-we-use-it>;
15. Tooze, A. (2022), „Shutdown: How ovid Shook the World's Economy“ <https://adamtooze.com/2022/01/07/the-economics-of-the-beatles-vs-the-rolling-stones/>.

Restrictions on Rational Economic Policy in the Context of the COVID-19 Pandemic

Revaz Gvelesiani

*Ivane Javakishvili Tbilisi State University
Professor, Doctor of Economic Sciences*

Irina Gogorishvili

*Ivane Javakishvili Tbilisi State University
Associate Professor, Doctor of Economics*

SUMMARY

The results of the scientific discussion of economic policy problems can not be ignored by any politician when making decisions about the formation of goals and the tools to achieve them. The result of scientific solution of economic policy problems is given to us in the form of knowledge on the following issues:

- *What is the relationship between the set economic-political goals;*
- *What tools do we have to achieve these goals;*
- *What side effects will follow the use of a separate tool;*
- *Based on the logic of decision making and decision making, what aids can be used to achieve the set goals.*

As much as such knowledge ensures a certain degree of credibility in the politician, so he uses it even in the process of preparing his actions. The issue (as an additional problem with decision-making) often arises whether it is possible to acquire such knowledge and to evaluate it.

Keywords: Rational Economic Policy, Economic Policy Objectives and Tools, Order Policy, Decision Making, Decision Makers, COVID 19 Pandemic